

The (Re)making of World Order?

En diskursanalys av Samuel P. Huntingtons och
George W. Bushs identitetskonstruktioner

Abstract

Samuel P. Huntingtons bok *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* har ända sedan utgivningen 1996 varit föremål för en stor debatt inom flera akademiska fält. I samband med attackerna mot World Trade Center i september 2001 och USA:s krig mot Irak som inleddes på våren 2003 pånyttföddes intresset för Huntingtons bok.

Jag har utifrån en diskursteoretisk utgångspunkt jämfört Huntingtons bok med Bushadministrationens uttalanden i samband med krigsutbrottet med syfte att undersöka vilka likheter som finns dem emellan samt vad dessa likheter kan ha inneburit för västerländska och muslimska identiteter. Mina resultat visar att de skiljer sig åt i sina respektive identitetskonstruktioner, där Huntington strikt fokuserar på religionens roll medan Bush skapar en västerländsk identitet kring begreppet frihet och en motidentitet kring begreppet terror, men att de har en gemensam nämnare i deras fiendebilder, där grova generaliseringar präglar deras framställningar.

Nyckelord: Samuel Huntington, George Bush, Irak, identitet, diskurs, fiendebild.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
1.1	Syfte och frågeställningar.....	3
1.2	Material	4
1.3	Diskursanalysen som helhetslösning.....	5
1.3.1	Diskursanalys som teoretiskt ramverk	6
1.3.2	Diskursteorins begreppsapparat	6
1.3.3	Synen på identitet	7
1.3.4	Hegemonibegreppet	8
1.4	Övriga teoretiska perspektiv.....	9
2	Analys.....	10
2.1	The Clash of Civilizations.....	10
2.1.1	Kultur och religion i den identitetsskapande processen.....	10
2.1.2	Myten om civilisationerna.....	12
2.1.3	Hotbilden mot den västerländska civilisationen.....	14
2.2	Öffentliga uttalanden av president Bush	15
2.2.1	Irakdiskursen	15
2.2.2	Den västerländska superioriteten	17
2.2.3	Fiendebilden och synen på ”de andra”	18
2.3	Komparation och jämförelse med övrig forskning	20
2.3.1	Gemensamma nämnare mellan Huntington och Bush	20
2.3.2	Identitetskonstruktionerna och dess konsekvenser	21
3	Sammanfattning.....	24
4	Referenser.....	25

1 Inledning

Den 22 mars 2003 beordrades amerikanska trupper in i Irak för att eliminera Iraks kärnvapenprogram samt för att avsätta Saddam Hussein. Händelsen innebar startskottet på vad som av Vita Huset kallades *Operation Iraqi Freedom*. Kriget motiverades av president Bush genom att Irak sågs som ett uppenbart hot inte bara mot USA utan också mot den världsfreden. På den officiella agendan hade Bush tre huvudsakliga mål med kriget, vilka han i ett radiosänt tal till nationen definierade som att avvärja Iraks påstådda kärnvapenprogram, att avsluta Saddam Husseins stöd till terrorismen samt att befria den irakiska befolkningen.¹

Tio år tidigare, under sommaren 1993, publicerades artikeln *The Clash of Civilizations?* i tidskriften *Foreign Affairs*.² I denna presenterade artikelförfattaren Samuel Huntington sin vision av vilka riktningar den internationella politiken var på väg emot efter kalla krigets slut. De resultat som presenterades bildade underlaget till en bredare undersökning på samma tema, och tre år senare gavs boken *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*³ ut. Huntingtons bok kommer tillsammans med offentliga uttalanden av president George W Bush i samband med krigsutbrottet att utgöra stommen för denna uppsats.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med min undersökning är att jämföra Huntingtons konstruktion av identiteter och motidentiteter till vad han definierar som den *västerländska civilisationen* med hur George W Bush framställde fiendebilden i offentliga uttalanden i samband med krigsutbrottet 2003, samt att diskutera vad dessa framställningar kan ha inneburit för utformandet av västerländska och muslimska identiteter. Genom en sådan undersökning är min förhoppning att kunna ge Huntingtons väl använda och ofta allmänt kritiserade bok delvis ny relevans för den utrikespolitiska debatten. Det är ingen överdrift att påstå att Huntingtons bok har varit starkt ifrågasatt inom det statsvetenskapliga akademiska fältet. Samtidigt har bokens genomslagskraft varit enorm, inte minst i samband med attackerna mot

¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030322.html> 2008-05-05

² <http://www.foreignaffairs.org/19930601faessay5188/samuel-p-huntington/the-clash-of-civilizations.html> 2008-05-21

³ Bokens fullständiga titel är *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, men i fortsättningen har jag på grund av titelns längd valt att endast skriva *Clash of Civilizations*.

World Trade Center i september 2001. Även om min huvudsakliga ambition inte består av en kritisk granskning av Huntingtons bok i sig, kommer delar av min analys att utgöras av ett ifrågasättande av hans teoretiska utgångspunkter eftersom jag har haft ett intresse för vilken påverkan Huntingtons teori kan ha haft på världspolitiken. Jag har också velat synliggöra hur hans teori kan appliceras på en konkret situation inom ramen för den internationella politiken.

Undersökningens uppbyggnad kretsar kring två övergripande frågor. Den första rör vilka eventuella likheter som finns mellan Huntingtons teori och den retorik kring fiendebilder som president Bush valde att framställa i samband med krigsutbrottet i Irak under första halvan av 2003, och den andra frågan behandlar vad dessa två framställningar kan ha betytt för konstruktionen av både västerländska och muslimska identiteter. Explicit har jag valt att formulera mina frågeställningar som följer:

1. Vilka likheter finns mellan Samuel Huntingtons bok *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* och den retorik som George W Bush använde i offentliga uttalanden i samband med "Operation Iraqi Freedom"?
2. Vad kan Huntingtons och Bushs sätt att formulera identiteter, motidentiteter och fiendebilder inom ramen för den aktuella undersökningen ha betytt för de västerländska och muslimska identiteternas utformande och omformande?

Uppsatsen är uppdelad i tre delar, där den första behandlar för uppsatsen centrala begrepp, mina metodologiska utgångspunkter, en diskussion kring mitt material och de avgränsningar jag har valt samt uppsatsens teoretiska ramverk. Inom den andra delen ryms den empiriska undersökningen, där boken *Clash of Civilizations* tillsammans med offentliga uttalanden av president Bush kommer vara i fokus. Genomgången av de båda följs av en komparation, där fokus kommer att ligga på hur identiteterna och motidentiteterna till den västerländska civilisationen behandlas av Huntington och Bush. Här kommer jag också att relatera mina resultat till övrig forskning om identitetskonstruktioner. Slutligen kommer den tredje delen att bestå av en konklusion, där undersökningens viktigaste resultat kommer att presenteras och diskuteras.

1.2 Material

Materialet som ligger till grund för undersökningen består av två delar. Den ena delen utgörs av boken *Clash of Civilizations*, som redan i artikelform blev underlag för en omfattande debatt. Bokens huvudsakliga tes är att den internationella politiken efter kalla krigets slut kommer att präglas av konflikthärdar kring vad författaren definierar som olika civilisationer. Huntington menar vidare att det största hotet mot den västerländska civilisationen finns i den muslimska civilisa-

tionen, där bland annat en kraftig demografisk utveckling har medfört en grogrund för en ökad spridning av fientliga inställningar gentemot den västerländska civilisationen, samt i viss mån i flera av de asiatiska civilisationerna – Japan, de asiatiska ”tigerekonomierna” och Kina – genom dess starkt ökande ekonomiska tillväxt.⁴ Huntingtons diskussion kring motidentiteter till vad han själv definierar som en *västerländsk civilisation* kommer att vara utgångspunkten för den ena delen av analysen.

Den andra delen utgörs av offentliga uttalanden av USA:s president George Bush i samband med krigsutbrottet under vintern och våren 2003. På Vita Husets hemsida publiceras ett stort antal tal, pressmeddelanden och utfrågningar framförda av presidenten, vilket innebär att jag har varit tvungen att göra en avgränsning av mitt material.⁵ Jag har valt att fokusera på tio uttalanden mellan den sjätte februari och den tredje maj 2003, samtliga presenterade i uppsatsens referenslista. Totalt har Vita huset publicerat 64 texter under den aktuella perioden, så även inom min tidsram har jag varit tvungen att göra en avgränsning.⁶ Urvalet inom tidsperioden har delvis styrts av min frågeställning, där frågor som på olika sätt rör fiendebilden diskuteras. Texter som riktas till en speciell grupp, exempelvis kongressen och olika intresseorganisationer har utelämnats, liksom texter som inte direkt rör själva krigssituationen. Jag har också uteslutit de uttalanden som gjorts av andra än presidenten själv. Urvalet har alltså till viss grad styrts av texternas publik, eller vem de producerats för. Alla de texter som jag har undersökt riktar sig till en nationell publik, och de flesta förmedlades via tal som sänts i radio eller TV. Ett par av de teman som är återkommande i materialet har också fått forma uppsatsens struktur, där rubriksättningen i kapitlen i stort sett följer de generella teman som existerar i materialet. Dispositionen är alltså tematiskt uppbyggd snarare än linjär över tid.

1.3 Diskursanalysen som helhetslösning

Uppsatsen består av en kvalitativ undersökning i form av en textanalys och komparation av de ovan presenterade texterna. Eftersom uppsatsens utgångspunkt rör identitetskonstruktioner kommer den metodologiska inriktningen att styras mot en diskursanalys av hur dessa begrepp används och framställs. På grund av mångfalden inom det diskursanalytiska fältet är det knappast möjligt att tala om diskursanalys som *en* forskningsinriktning eller forskningstradition, men gemensamt för samtliga inriktningar är att de i grunden handlar om språk. Språk och

⁴ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, 102 f.f.

⁵ Se <http://www.whitehouse.gov>. Det kan också tilläggas att själva urvalsprocessen av vad Vita Huset väljer att publicera och inte publicera rimligen skulle kunna ifrågasättas, men för min egen undersökning är detta egentligen av mindre betydelse så själva framställningen och motiveringen av kriget är lika mycket i fokus som den faktiska politiken.

⁶ Se <http://www.whitehouse.gov/infocus/iraq/archive.html> för en lista på samtliga texter som publicerats i Irakfrågan.

texter anses inom samtliga grenar av den diskursanalytiska traditionen spela en helt central roll i hur den sociala verkligheten är sammansatt. För min undersökning kommer en diskursanalytisk inriktning medföra en möjlighet att undersöka vilken roll språket – eller retoriken – kring civilisationsidentiteter och fiendebilder kan ha spelat för hur västerländska och muslimska identiteter utformats och förändrats under början av 2000-talet.

1.3.1 Diskursanalys som teoretiskt ramverk

Mer precist kommer jag att utgå ifrån den diskursanalytiska tradition som företräds av forskarparet Ernesto Laclau och Chantal Mouffe. De har utvecklat en subdisciplin inom det diskursanalytiska fältet som kallas för diskursteori, där diskurserna anses omfatta inte bara texter, utan hela den sociala verkligheten.⁷ Ett antagande av en diskursanalytisk metodologi medför också ett antagande av den teoretiska grund som diskursanalysen vilar på, eftersom det av naturliga skäl är svårt att genomföra en diskursanalys om man inte accepterar språkets centrala roll för det sociala. Boken *Diskursanalys som teori och metod* beskriver diskursanalysen som en paketlösning, där teori och metod är nära sammanlänkade.⁸ Samtidigt framhävs möjligheterna för ett skapande av ett ”eget paket”, där både en blandning av flera olika diskursanalytiska perspektiv såväl som inkorporeringen av andra, ickediskursiva teorier inte bara är möjligt utan också på flera sätt önskvärt eftersom det bidrar till en utveckling av de diskursanalytiska perspektiven. Även om jag i huvudsak kommer att hålla mig till det diskursteoretiska teori och metodpaketet har jag försökt att som motvikt till Huntingtons och Bushs syn på västerländska och muslimska identiteter väva in en annan syn på den ökade spänningen mellan väst och den muslimska delen av världen, presenterad under rubriken *Övriga teoretiska perspektiv*.

1.3.2 Diskursteorins begreppsapparat

För att kunna genomföra en diskursanalys det nödvändigt att redogöra för den begreppsdjungel som den diskursanalytiska metodologin onekligen utgörs av. Jag skall nedan försöka redogöra för hur Laclau och Mouffe ser på begrepp som diskurs, tecken, nodalpunkter och flytande signifikanter. Laclau och Mouffe definierar begreppet *diskurs* som en *fixering av betydelse inom en bestämd domän*.⁹ Diskurser består av *tecken*, ett begrepp hämtat från den strukturalistiska lingvisten Ferdinand Saussure. Tecknen ses av Saussure som bestående av dels beteckningen – exempelvis själva ordet eller bilden – och dels de föreställningar som finns knutet till innehållet av beteckningen. Den betydelseskapande proces-

⁷ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 42.

⁸ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 10.

⁹ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 33.

sen kring olika tecken, eller med andra ord hur tecknen får mening, utgör själva kärnan för diskursanalysen.¹⁰ Diskurserna kan i sin tur knytas till *nodalpunkter*, vilka ses som särskilt betydelsefulla tecken varigenom andra tecken ordnas och får sin mening.¹¹ En nodalpunkt kan ses som den största gemensamma nämnaren för diskursen, där funktionen av nodalpunkten blir att binda ihop, organisera, och ge mening åt andra tecken inom diskursen. I boken *Diskursanalys som teori och metod* nämns tecknet *kroppen* som exempel på en nodalpunkt för en medicinsk diskurs. Andra tecken inom samma diskurs – såsom diagnos, symptom och behandling – får sin betydelse fixerad genom att de alla relateras till nodalpunkten kroppen.¹² Begreppet *flytande signifikanter* används för att ringa in de tecken som är särskilt öppna för att tillskrivas olika betydelser.¹³ Begreppet är viktigt för min egen undersökning, eftersom det erbjuder ett bra analytiskt verktyg för att ringa in de tecken som olika diskurser kämpar om att ge betydelse.

1.3.3 Synen på identitet

Laclau och Mouffes syn på identitetsskapande processer är givetvis också av avgörande betydelse. Trots att diskursteorin har drag av marxistisk teori så motsäger sig Laclau och Mouffe den marxistiska synen på klassindelning som något som styrs av externa och materiella faktorer, i den marxistiska teorin främst ekonomin. Istället menar de att identiteter, precis som alla andra sociala konstruktioner, primärt bestäms av diskurser.¹⁴

Laclau och Mouffe använder begreppet *subjektposition* för att förklara hur de ser på den identitetsskapande processen. Eftersom individens materiella ställning är av underordnad betydelse så ses subjektpositionerna som olika identifikationspunkter inom diskurserna. Dessa subjektpositioner är i sin tur uppbyggda kring en nodalpunkt och ger genom ett antal ekvivalenskedjor innebörd till de olika tecken som identiteten byggs upp kring.¹⁵ Med andra ord: den ”kvinnliga” identiteten är uppbyggd av en nodalpunkt – kvinna – som i sin tur får mening genom att ställas i relation till andra identiteter genom ett antal ekvivalenskedjor. Med hjälp av dessa ekvivalenskedjor bildas en diskursiv uppfattning om vad det egentligen innebär att vara just kvinna. Identiteten är något som individerna antar, och som alltså skapas genom att individen låter sig representeras av en samling signifikanter knutna till en nodalpunkt.¹⁶ Inom samma exempel kan man också visa identiteternas föränderlighet. På grund av identiteternas diskursiva karaktär så är de precis som andra diskurser i ständig rörelse och förändring. Dagligen formuleras och omformuleras diskursen om vad som skiljer kvinnor gentemot

¹⁰ Bergström, Göran, Boréus, Kristina, *Textens mening och makt*, sid. 315-316.

¹¹ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 33.

¹² Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 33.

¹³ Bergström, Göran, Boréus, Kristina, *Textens mening och makt*, sid. 316.

¹⁴ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 40.

¹⁵ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 50.

¹⁶ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 51.

andra grupper i samhället, och därmed förändras också den kvinnliga identiteten. Inbyggt i den identitetsskapande processen finns också ett konfliktperspektiv. I samma stund som en kvinnlig identitet skapas trängs samtidigt alternativa tolkningar om vad som kan anses definiera den kvinnliga identiteten undan. Dessutom kan identifikationen som kvinna innebära en konflikt med andra identiteter. Att samtidigt identifiera sig som kvinna och som arbetare, eller som arbetare och svensk kan innebära en intressekonflikt. Detta innebär att det finns en potentiell kamp inte bara mellan, men också inom olika identifikationsramar.¹⁷

Den kollektiva identitetsbildningen fungerar på ungefär samma sätt, där vikten av motidentiteter är avgörande för synen på hur grupperingar skapas. Genom att förhålla sig till andra skapas en känsla av både gemenskap och avståndstagande, som bidrar till att skapa en kollektiv identitet. Denna process medför också att alternativa gruppbyggnader trängs undan. Precis som fallet med subjekspositioner så kan gruppbyggnad ses som en reducering av möjligheter, där vissa identiteter framhävs och andra väljs bort.¹⁸ Genom ett sådant perspektiv så synliggörs skillnaderna mellan den dynamiska syn på identitetsbildning som den diskurs-teoretiska forskningsinriktningen framhäver och den mera statiska marxistiska synen på identitet och klass, där ekonomiska faktorer ses som avgörande för den identitetsskapande processen.

1.3.4 Hegemonibegreppet

Som beskrivits i avsnittet ovan så menar Laclau och Mouffe att diskursen bildar en totalitet som bidrar till en uteslutning av alternativa tolkningar. Dessa alternativa tolkningar bildar i sin tur ett *diskursivt fält*, vilket omfattar alla de perspektiv som trängs undan av den dominerande diskursen.¹⁹ Begreppet *antagonism* används i samband med den ovan beskrivna konfliktsituationen. Antagonismer uppstår där diskurserna genom deras betydelser blockerar varandra. Genom *hegemoniska interventioner*, artikulationer som genom kraft etablerar entydighet, upplöses dessa motsättningar och ger diskursen åter en dominerande ställning.²⁰ Genom Laclau och Mouffes teorier om relationen mellan diskurser i hegemoniställning och övriga diskurser inom det diskursiva fältet skall jag sätta in mitt undersökningsmaterial i en tolkningsram. Undersökningen kommer att genomföras i flera steg, där det första är att identifiera och avgränsa de diskurser som är intressanta. I nästa steg skall de konkurrerande diskurserna identifieras för att en analys av hegemoniställningen skall kunna möjliggöras. Genom ett sådant tillvägagångssätt hoppas jag slutligen också kunna säga något om vilka effekter som Bushs och Huntingtons retorik kring fiendebilder kan ha haft för synen på både västliga och muslimska identiteter.

¹⁷ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 52-56.

¹⁸ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 51-52.

¹⁹ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 31.

²⁰ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 55.

1.4 Övriga teoretiska perspektiv

Som beskrivits ovan är mina teoretiska perspektiv till stor del beroende av mitt val av uppsatsens diskursteoretiska metodologiska inriktning. Vid användandet av en diskursanalytisk metod är det nödvändigt att acceptera språkets avgörande roll i den sociala konstruktionen av verkligheten, och som tidigare nämnts så innebär detta en slags paketlösning av metod och teori. Jag har dock velat presentera en teoretisk motvikt till synen på identitetsbildning som Huntington och Bush presenterar. I detta syfte kommer Amin Saikals bok *Islam and the West, Conflict or Cooperation?* tillsammans med Edward Saids artikel *The Clash of Ignorance*, publicerad i tidskriften *The Nation* att användas. Gemensamt för de båda författarna är att de representerar en annan syn på både identitetskapande processer och det konfliktperspektiv som både Huntington och i viss mån Bush presenterar. Ytterligare två verk har använts som motvikt till Huntingtons civilisationsteori. Cynthia Weber behandlar i boken *International Relations Theory – A Critical Introduction* Huntingtons teori utifrån ett mera socialkonstruktivistiskt perspektiv, och Jonathan Fox har i artikeln *Two Civilizations and Ethnic Conflict: Islam and the West*, publicerad i tidskriften *Journal of Peace Research* gjort en kvantitativ teoriprovande undersökning av Huntingtons teori.

2 Analys

Efter genomgången av mina frågeställningar, mina metodologiska och teoretiska utgångspunkter samt genomgången av mitt material i det inledande kapitlet är det nu dags för uppsatsens empiriska analys. Det empiriska avsnittet börjar med en diskussion av Huntingtons bok, där de för min egen frågeställning viktigaste delarna diskuteras. Fokus kommer att ligga på Huntingtons civilisationsbegrepp och på författarens syn på identitetskonstruktioner.

Efter detta följer en granskning av de offentliga uttalandena av George W. Bush, och slutligen presenteras en komparation av Huntingtons och Bushs sätt att framställa identiteter, motidentiteter och fiendebilder till den västerländska civilisationen. Dessa framställningar kommer också relateras till övrig forskning kring identitet och konflikt efter kalla kriget.

2.1 The Clash of Civilizations

Utgångspunkten för Huntingtons bok är den nya situation som uppenbarade sig efter kalla krigets slut, där författaren menar att kulturell identitet kommer att ersätta den tidigare ideologiska basen inom vilken den internationella ordningen fastställdes. Huntington ser denna utveckling som ett paradigmskifte inom den internationella politiken, där det nya paradigmet definieras utifrån konflikter mellan civilisationer snarare än genom ideologiskt baserade konflikter som enligt Huntington dominerade världspolitiken innan kalla kriget var till ända.²¹ Mitt primära intresse är att definiera hur Huntington formulerar identiteter, motidentiteter och fiendebilder inom det nya paradigmet, för att möjliggöra en jämförelse med den framställning George Bush presenterar.

2.1.1 Kultur och religion i den identitetsskapande processen

Den grundläggande utgångspunkten i *Clash of Civilisations* är kulturens och religionens roll i skapandet av identiteter. Men för att reda ut vilken påverkan kultur och religion har för skapandet av identiteter måste vi se närmare på hur Huntington definierar begreppet *civilisationer*, eftersom de i Huntingtons teori bildar själva basen för hur människor identifierar sig själva. Huntington skiljer på

²¹ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 29-30.

civilisation i singular och civilisationer i plural, där det är den senare formen som är av intresse. Dessa civilisationer definieras alltså i sin tur utifrån två primära faktorer, *kultur* och *religion*.²²

Den kulturella aspekten av civilisationsbegreppet utgörs i Huntingtons analys av ett gemensamt system av värderingar, normer, institutioner och tankesätt som av flera generationer tillskrivits en framstående betydelse. Civilisationer är enligt Huntington kulturer i ett större format.²³ Själva definitionen av kulturen diskuteras inte mycket mer än så, trots att Huntington tillskriver den en central plats inom sitt teoribygge. Däremot får religionens roll för civilisationsbegreppet en desto utförligare genomgång. Huntington argumenterar för att de stora civilisationerna genom historien alltid har haft starka band med de stora religionerna. Han menar också att religionens betydelse är större än exempelvis den etniska tillhörigheten, vilket han illustrerar med historiska exempel från konflikter i Libanon och Jugoslavien, där människor med gemensam etnicitet men med olika religions-tillhörighet har varit i konflikt.²⁴ Vidare skriver han att religionen är en central, eller till och med den centrala kraften, som motiverar och mobiliserar människor.²⁵ Därigenom tar han också avstånd ifrån en annan forskare, amerikanen Francis Fukuyama, vars bok *The End of History and the Last Man* annars bär stora likheter med *Clash of Civilizations*. Likheterna mellan Huntington och Fukuyama utgörs av den ambitiösa ansatsen att förutspå utvecklingen av världspolitiken efter eran av det kalla kriget, men medan Fukuyama ser den liberala västerländska demokratin som historiens slut så menar Huntington istället att religioner kommer att utgöra basen för den internationella ordningen efter kalla kriget.²⁶

Civilisationsbegreppet blir intressant för min egen undersökning eftersom civilisationerna enligt Huntington utgör den vidaste ramen inom vilken människor kan identifiera sig. Med hjälp av uttrycket *levels of identity* beskriver Huntington hur civilisationsidentiteten är konstruerad. Som exempel använder sig Huntington av en italienare boende i Rom. På en snäv nivå kan denna individ ha en identitet som en invånare i Rom, på en vidare nivå kanske som italienare, katolsk, kristen eller europeisk, och på den vidaste nivån som västerländsk.²⁷ Huntington menar också att individer i allt större utsträckning identifierar sig med hjälp av civilisationstillhörigheten, och att denna identifikation förstärks av globaliseringsprocessen.²⁸ Även om Huntington med ovanstående resonemang tillskriver en viss dynamik till den identitetsskapande processen så är det viktigt att lyfta fram att han aldrig ifrågasätter civilisationsidentiteternas sammansättning. Huntington utelämnar helt en diskussion om möjligheterna till en förändring av civilisations-

²² Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 42.

²³ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 41.

²⁴ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 42.

²⁵ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 66.

²⁶ Se Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*.

²⁷ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 43.

²⁸ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 67-68.

identiteternas innehåll, eftersom hela hans teori bygger på att religionen utgör den enskilt viktigaste identitetsskapande faktorn. Exempelvis skriver han följande:

In Europe, Western civilization could also be undermined by the weakening of its central component, Christianity. Declining proportions of Europeans profess religious beliefs, observe religious practices, and participate in religious activities. This trend reflects not so much hostility to religion as indifference to it.²⁹

Utifrån ovanstående kan man argumentera för att Huntingtons syn på den identitetsskapande processen skiljer sig starkt från ett diskursteoretiskt synsätt, där identitetskonstruktionen ses som en process där självbilden definieras genom motidentiteter, och där en materiell utgångspunkt för identitetskonstruktionen förkastas.³⁰ Huntington menar istället, som citatet ovan är menat att framhäva, att det minskande intresset för religion i väst är ett tecken på att den västerländska civilisationen hotas. Han diskuterar inte ens möjligheten att den västerländska identiteten skulle kunna utgöras av något annat, utan konstaterar istället att detta avståndstagande från kristendomen kan vara början till slutet för den västerländska civilisationen. Nodalpunkten för civilisationsidentiteterna utgörs alltså enligt Huntingtons framställning uteslutande av subjektens religionstillhörighet. En stor del av den kritik som riktats mot Huntington bygger också på det statiska och kategoriska sätt som han använder sig av när han drar upp gränserna för civilisationer, vilket kommer att diskuteras mer ingående under kapitel 2.3.

2.1.2 Myten om civilisationerna

Enligt Laclau och Mouffe existerar inga objektiva totaliteter, vilket innebär att Huntingtons konstruktion av civilisationsteorin ur ett diskursteoretiskt perspektiv blir omöjlig.³¹ Omöjligheten i civilisationsteorin ligger inte i subjektens möjliga identifikation med civilisationer, utan snarare i synen på civilisationer som en objektiv totalitet. Civilisationsbegreppet blir med ett diskursteoretiskt synsätt istället en myt, ett försök att skapa en objektiv avgränsning av verkligheten.

Myten är uppbyggd kring den flytande signifikanten *civilisationer*, och jag ska nedan försöka föra en utförligare argumentation om hur denna myt är konstruerad. Konstruktionen bygger på Huntingtons syn på identitetsbildning, eftersom han ser civilisationerna som givna, på förhand avgränsade enheter, där avgränsningen primärt styrs utifrån religionstillhörighet och etnicitet. I skapandet av myten om den västerländska civilisationen så knyts ett antal tecken till den flytande signifikanten *den västerländska civilisationen*. Den västerländska identitetens nodalpunkt utgörs av *den västerländska kristendomen*, men Huntington ser också arvet från de grekiska och romerska civilisationerna, kyrkans separation ifrån staten,

²⁹ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 305.

³⁰ Bergström, Göran, Boréus, Kristina, *Textens mening och makt*, sid. 327-328.

³¹ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 46-47.

latinerna som bas för de flesta europeiska språk, den från romarriket nedärvda traditionen av lagordning som samhällsinstitution, social pluralism, samhällsinstitutionen med representativ organisation och slutligen individualism som utmärkande drag för den västerländska civilisationen. Han påpekar vidare att ingen av dessa egenskaper ensamt kan användas för att beskriva den västerländska civilisationens särart, utan att det är kombinationen av dem som gör den unik.³² Trots att dessa egenskaper inte är strikt lingvistiska praktiker så är de ändå en ur ett diskursteoretiskt perspektiv del av diskursen om den västerländska civilisationen.

På ett liknande sätt tillskriver Huntington den muslimska civilisationen dess innehåll genom att förutom den uppenbara anknytningen till islam knyta an ett antal tecken till den flytande signifikanta civilisationer. Detta görs genom något som han kallar "det muslimska återuppvaknandet"³³. Återuppvaknandet beskrivs som ett accepterande av moderniteten inom den muslimska civilisationen, ett avståndstagande från den västerländska kulturen, samt ett pånyttfött engagemang för islam som vägledning i den moderna världen.³⁴ Till skillnad från hur den västerländska civilisationen framställs så använder sig Huntington alltså av ett antal motidentiteter för att beskriva den muslimska civilisationen. Den tydliga tendensen till ett avståndstagande från den västerländska kulturen är en hörnsten i Huntingtons diskursiva framställning av den muslimska civilisationen, och medför ett konfliktperspektiv till civilisationsidentiteterna. Den muslimska civilisationen är alltså uppbyggd kring vad den västerländska civilisationen inte representerar, och skillnaderna dem emellan tolkas av Huntington som en grogrund för konflikter.

Genom att knyta ett antal tecken till den flytande signifikanta civilisationer så skapar Huntington alltså en myt om civilisationsbegreppet genom att använda religion som en nodalpunkt för identiteterna. Men ur ett diskursteoretiskt perspektiv är tillskrivandet av religion som den främsta identitetskapande faktorn lika ogiltig som exempelvis Marx klassindelning, eftersom det i båda fallen rör sig om en identitetskonstruktion utifrån objektiva förhållanden. Inbyggt i myten om civilisationerna har jag också lyft fram ett tydligt konfliktperspektiv. Huntington argumenterar för att skillnaderna mellan civilisationerna automatiskt är en källa till konflikter, vilket ifrågasätts av bland annat Cynthia Weber när hon skriver:

Given all this, what must go without saying in order for Huntington's myth to appear to be true is that difference is inherently destabilizing, or at least more destabilizing than identity. But is this necessarily the case?³⁵

Svaret på Webers fråga ligger i vilken syn man har på bland annat identitetsbildning och mångkulturalism, vilket jag återkommer till under rubriken nedan.

³² Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 69-72.

³³ Ordagrant skriver Huntington "the islamic resurgence", vilket jag har valt att översätta till "det muslimska återuppvaknandet".

³⁴ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 110.

³⁵ Weber, Cynthia, *International Relations Theory*, sid. 163.

2.1.3 Hotbilden mot den västerländska civilisationen

I det avslutande kapitlet av *Clash of Civilisations* diskuterar Huntington civilisationernas framtidsutsikter, där han som tidigare påpekats menar att den västerländska civilisationen är på nedgång, och att nedgången till viss del beror på interna problem. Han skriver:

Americans cannot avoid the issue: are we a Western people or are we something else? The futures of the United States and of the West depend upon Americans reaffirming their commitment to Western civilization. Domestically this means rejecting the diverse siren calls for multiculturalism. [...] Americans are culturally part of the Western family: multiculturalists may damage and even destroy that relationship but they cannot replace it. When Americans look for their cultural roots, they find them in Europe.³⁶

Huntington argumenterar alltså för att hotbilden mot den västerländska civilisationen, tillsammans med det svaga intresset för religion i Europa som tidigare behandlats, utgörs av en utmaning ifrån grupper som argumenterar kring fördelarna med ett mångkulturellt samhälle. Det alltmer sekulariserade Europa bildar ett hot eftersom religionen, i form av den centrala identitetsfaktorn, spelar en allt mindre roll för människor. Det mångkulturella samhället blir ett potentiellt hot mot den västerländska civilisationen eftersom det bidrar till en uppluckring av den västerländska identiteten.

Huntington ser också ett hot i det påstådda ökade avståndstagandet från den västerländska civilisationen från grupper med andra civilisationstillhörigheter. Exempelvis skriver han att det ökade intresset för icke västerländska religioner är den mest kraftfulla manifestationen av ”anti-Westernism”.³⁷ Han skriver också att:

Muslims fear and resent Western power and the threat which this poses to their society and beliefs. They see Western culture as materialistic, corrupt, decadent, and immoral. They also see it as seductive, and hence stress all the more the need to resist its impact on their way of life. [...] In Muslim eyes Western secularism, irreligiosity, and hence immorality are worse evils than the Western Christianity that produced them.³⁸

Huntington ser följaktligen även här ett konfliktperspektiv inbyggt i civilisationsidentiteterna. Genom grova generaliseringar, uppbyggda kring myten om en muslimsk civilisation, så tillskriver Huntington ett avståndstagande och ett förakt emot den västerländska kulturen som han antar delas av hela den muslimska civilisationen.

De två stora hoten mot den västerländska civilisationen utgörs alltså enligt Huntington av ett internt och ett externt hot. Det interna hotet ligger dels i ett minskat intresse för religionen inom den västerländska civilisationen, och dels i en

³⁶ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 307.

³⁷ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 101.

³⁸ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 213.

intensifierad utveckling mot mångkulturalitet inom densamma. Det externa hotet identifieras som en ökad fientlighet mot den västerländska civilisationen, manifesterad genom andra civilisationers avståndstagande från den västerländska och genom den muslimska civilisationens förkastande av den västerländska kulturen. Vägen framåt formulerar Huntington på följande vis:

A multicultural America is impossible because a non-Western America is not American. A multicultural world is unavoidable because global empire is impossible. The preservation of the United States and the West requires the renewal of Western identity. The security of the world requires acceptance of global multiculturality.³⁹

Lösningen på ett det konfliktperspektiv som Huntington presenterar ligger enligt honom själv alltså i en förnyelse av den västerländska kulturen och en acceptans av den globala mångkulturalismen. Därmed synliggörs återigen Huntingtons statiska konstruktion av civilisationerna då han helt utelämnar möjligheten att se skillnader som något annat än en grogrund till konflikter.

2.2 Offentliga uttalanden av president Bush

Ingången till USA:s krig i Irak gick genom en massiv debatt om Iraks påstådda kärnvapenprogram samt deras ovilja att samarbeta med FN, som med svensken Hans Blix i spetsen ledde ett inspektionsarbete där Iraks massförstörelsevapen skulle kartläggas och desarmeras. Jag skall nedan syna de offentliga uttalanden som Bushadministrationen stod för under våren 2003, och min ambition är att försöka visa hur presidenten skapade en diskurs om Irak med nodalpunkten frihet i centrum, samt att ge exempel på vilken påverkan denna diskurs kan ha haft på den internationella politiken.

2.2.1 Irakdiskursen

Den amerikanska insatsen i Irak döptes officiellt till *Operation Iraqi freedom*, vilket redan i det inledande skedet säger mycket om vilka ideal som George Bush ville framhäva i samband med krigsutbrottet. Ett av de tydligaste dragen i den amerikanska presidentens uttalanden är också det återkommande temat om frihet och rättvisa. Frihetsaspekten – antingen den amerikanska eller den irakiska – återfinns i samtliga av de uttalanden jag undersökt.⁴⁰ Ur ett diskursteoretiskt perspektiv kan man betrakta tecknet *frihet* som en nodalpunkt för en diskurs som man kan kalla *Irakdiskursen*. Jag ska nedan försöka argumentera för varför just frihetsbegreppet kan fungera som en nodalpunkt för en sådan diskurs.

³⁹ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 318.

⁴⁰ Mer exakt så förekommer ordet "freedom" 54 gånger i de tio offentliga uttalanden som utgör mitt material.

Ett första exempel kan ges ifrån ett uttalande av president Bush från den 19:e mars 2003, tre dagar innan USA officiellt beordrade styrkor in i Irak. Bush säger följande i ett tal till nationen:

My fellow citizens, the dangers to our country and the world will be overcome. We will pass through this time of peril and carry on the work of peace. We will defend our freedom. We will bring freedom to others and we will prevail. May God bless our country and all who defend her.⁴¹

Här knyter presidenten tecknet frihet till en hotbild mot inte bara USA utan mot hela världen. Att försvara friheten upplevs som lika viktigt som (och kanske också synonymt med) att försvara den egna nationen, och att erbjuda samma frihet till andra är det tydliga målet. Ett andra exempel kan ges ifrån ett uttalande av president Bush från den sjätte februari 2003. Bush lyfter här fram både de västerländska nationernas frihet och deras möjligheter att erbjuda den irakiska befolkningen densamma när han säger följande:

All the world can rise to this moment. The community of free nations can show that it is strong and confident and determined to keep the peace. The United Nations can renew its purpose and be a source of stability and security in the world. The Security Council can affirm that it is able and prepared to meet future challenges and other dangers. And we can give the Iraqi people their chance to live in freedom and choose their own government.⁴²

Det är tydligt hur Bush väljer att framställa den västerländska koalitionen – i exemplet ovan benämnda som *a community of free nations* – som upprätthållare av världsfreden, och även här formuleras erbjudandet av friheten som ett tydligt uppdrag. Diskursteoretiskt är ovanstående citat intressanta av flera anledningar.

För det första så utgör det faktum att presidentens retorik i så stor utsträckning kretsar kring tecknet frihet, och att andra tecken, såsom *stabilitet*, *säkerhet* och *fred* knyts till tecknet, en klar indikation på att tecknet frihet är lämpligt att betrakta som en nodalpunkt för diskursen. Det kan tyckas paradoxalt att begrepp som stabilitet, säkerhet och fred knyts till en diskurs som faktiskt handlar om en krigssituation, men om man tänker på att det handlar om presidentens diskursiva framställning av kriget så blir det egentligen ganska naturligt. Bush gjorde helt enkelt vad han kunde för att försöka skapa en opinion som var positiv till kriget, och för att skapa en sådan opinion så försökte han knyta de ovan nämnda flytande signifikanterna till begreppet frihet.

Med nodalpunkten för diskursen identifierad kan man också börja undersöka vilka konkurrerande diskurser som existerar. Kampen om betydelsen av tecknet frihet är uppenbar. Alternativa tolkningar av tecknet, som exempelvis självbestämmande eller statlig suveränitet trängs undan genom Bushs uttalanden. Presidentens strävan efter att erbjuda frihet till andra blir genom hans diskursiva

⁴¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html>, 2008-05-05.

⁴² <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030206-17.html>, 2008-05-05.

framställning av tecknet frihet också av intresse. När tecknet som i exemplet ovan sätts i relation till tecknen stabilitet, säkerhet och fred, så skapar diskursen en totalitet. Alternativa tolkningar av tecknet utesluts, och därigenom bidrar presidenten till att skapa en hegemonisk intervention där betydelsen av tecknet *frihet* fixeras till en västerländsk liberal frihet. När Bush säger att han vill erbjuda den irakiska befolkningen frihet, så fixerar han alltså i samma ögonblick betydelsen av tecknet frihet till den som han själv företräder genom diskursen om Irak.

2.2.2 Den västerländska superioriteten

Ett annat tydligt drag i de uttalanden som undersökningen grundas på är hur Bush väljer att betona USA och dess allierades dominerande ställning inom den internationella politiken. Presidenten framhäver västvärlden – beskrivna som en koalition av fria nationer – som upprätthållare av internationell fred och ordning.⁴³ Upprepade gånger knyter Bush an frihetsbegreppet till den västerländska koalition som utgör "the allied forces", vilket påverkar tolkningsramen för begreppet.

Laclau och Mouffe definierar begreppet *politik* som ett ständigt konstituerande av det sociala på ett bestämt sätt.⁴⁴ Detta är precis vad Bush gör i sin diskursiva framställning av kriget. Eftersom han ständigt refererar till diskursens nodalpunkt frihet så fixerar han också betydelsen av begreppet. En sådan fixering innebär i förlängningen att presidentens diskurs om Irak blir hegemonisk, eftersom alternativa tolkningar av begreppet trängs undan. Jag skall med ett par exempel nedan illustrera hur denna fixering av betydelsen ser ut. Bush säger i ett tal från den första maj, i samband med att de direkta striderna i Irak uppges ha upphört:

The war on terror is not over; yet it is not endless. We do not know the day of final victory, but we have seen the turning of the tide. No act of the terrorists will change our purpose, or weaken our resolve, or alter their fate. Their cause is lost. Free nations will press on to victory.⁴⁵

Exemplet visar hur Bush kopplar samman västvärlden med frihetsbegreppet. Genom att knyta tecknet frihet till koalitionen av fria nationer, så ger Bush en ökad legitimitet till kriget. Den diskursiva framställningen av kriget grundas alltså på tecknet frihet, och genom att inkludera västvärlden i samma begrepp så ökar möjligheten att fixera betydelsen av tecknet frihet till den Bush själv företräder. Därmed skapar Bush en hegemonisk intervention, där andra betydelser av tecknet trängs undan. Kopplingen mellan tecknet frihet och den västerländska superioriteten hjälper alltså till att fixera Bushs framställning av Irakdiskursen, genom den

⁴³ För en sådan beskrivning, se exempelvis: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030416-9.html> 2008-05-06, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> 2008-05-06, samt <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030503.html> 2008-05-06.

⁴⁴ Winther Jørgensen, Marianne, Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, sid. 43.

⁴⁵ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> 2008-05-12.

undanträngningseffekt av alternativa tolkningar av frihetsbegreppet som Bushs artikulation medför.

2.2.3 Fiendebilden och synen på ”de andra”

President Bush gör alltså en tydlig distinktion mellan den fria, demokratiska världen, och den diktatoriska regim som styrs av Saddam Hussein. Orden *terrorist* eller *terrorism* nämns vid 49 tillfällen i materialet, och terroristnätverket *Al-Qaida* omnämns vid 13 tillfällen. Även om dessa siffror inte är till någon större hjälp vid en djupare analys av materialet så ger de ändå en fingervisning om vad Bush fokuserar på i sin diskursiva framställning av fiendebilden. Den diktatoriska regimen i Irak och dess påstådda kopplingar till Al-Quaida är i fokus för presidenten, men också den tidigare behandlade tematiken kring frihet återkommer, denna gång genom befrielsen av irakiska folket.

För att urskilja diskursen kring Irak har det varit nödvändigt att se hur andra tecken binds till diskursens nodalpunkt frihet. Som jag tidigare har visat har Bush i sin argumentation knutit flytande signifikanter såsom stabilitet, säkerhet och fred till Irakdiskursen. Jag har också visat hur Bush genom att knyta den västerländska koalitionen till frihetsbegreppet försökt att skapa en hegemonisk diskurs om Irak.

I ett par exempel nedan skall jag försöka visa hur det skapas en fiendebild till den västerländska identiteten, som i Bushs fall är uppbyggd kring tecknet frihet. Fiendebilden, eller motidentiteten till den västerländska identiteten, formulerar presidenten med hjälp av tecknet *terror*. Ett första exempel på hur Bush knyter tecknet terror till den fiendebild han förmedlar kan ges från ett radiosänt tal till nationen från den åttonde mars 2003 där han säger följande:

Saddam Hussein has a long history of reckless aggression and terrible crimes. He possesses weapons of terror. He provides funding and training and safe haven to terrorists who would willingly deliver weapons of mass destruction against America and other peace-loving countries. The attacks of September the 11, 2001 showed what the enemies of America did with four airplanes. We will not wait to see what terrorists or terror states could do with weapons of mass destruction. We are determined to confront threats wherever they arise. And, as a last resort, we must be willing to use military force. We are doing everything we can to avoid war in Iraq. But if Saddam Hussein does not disarm peacefully, he will be disarmed by force.⁴⁶

Bush knyter här samman den irakiska staten med terrorism. Genom att koppla ihop den irakiska staten och terroristorganisationen Al-Qaida, som stod bakom attackerna mot World Trade Center den 11 september 2001, så rättfärdigar presidenten en aggressionshandling mot den irakiska staten. Bushs sätt att beskriva kriget som påtvingat USA av det irakiska handlandet är också ett effektivt sätt att skapa opinion. Om man betraktar ovanstående ur ett vidare perspektiv kan man

⁴⁶ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030308-1.html> 2008-05-12.

säga att Bush genom en sådan retorik ställer USA och Irak mot varandra, där tecknet *frihet* får representera USA och dess allierade och där tecknet *terrorism* får representera den irakiska staten. En amerikansk intervention i Irak blir genom ovanstående retorik inte bara en handling påtvingad USA, utan också en kamp mellan gott och ont. Ytterligare ett exempel på hur presidenten formulerar fiendebilden kan ges ifrån ett annat radiosänt tal president Bush höll den 29 mars 2003, där han säger:

Some in the Iraqi military have pretended to surrender, then opened fire on coalition forces that showed them mercy. Given the nature of this regime, we expect such war crimes, but we will not excuse them. War criminals will be hunted relentlessly and judged severely. In the last week, the world has also seen the nature of the young men and women who fight on our behalf. They are showing kindness and respect to the Iraqi people. They are going to extraordinary lengths to spare the lives of the innocent. Our forces are delivering food and water to grateful Iraqi citizens in Safwan and Umm Qasr. The contrast could not be greater between the honorable conduct of our liberating force and the criminal acts of the enemy.⁴⁷

Strategin med den fiendebild Bush målar upp är förstås att framställa den egna krigsföringen som human, i citatet ovan omnämnd som en befrielsestyrka, medan fiendebilden byggs upp kring tecken som kriminalitet, krigsförbrytelser och terrorism. Den helt uppenbara strategin med en sådan retorik är förstås att rättfärdiga den egna krigsföringen, samt att skapa en positiv opinion kring kriget. Men ur ett diskursteoretiskt perspektiv, där allting ständigt omformas, måste en sådan argumentation även spela en roll för hur identiteter och motidentiteter formas.

På grund av genomslagskraften hos den hegemoniska Irakdiskursen så trängs alternativa tolkningar kring tecknet frihet undan. Genom den tidigare beskrivna kopplingen mellan tecknet frihet och den västerländska superioriteten innebär detta att diskursen också är med och sätter gränser för vad identitetskonstruktioner kan innehålla. I det irakiska fallet är presidenten noga med att fiendebilden fokuseras till den irakiska regeringen och dess kopplingar till terroristverksamhet. Det är viktigt att framhålla att den fiendebild som Bush formulerar *inte* riktas mot det irakiska folket, utan är starkt centrerad mot Saddam Hussein och hans regering. Snarare framhäver presidenten det irakiska folkets rättigheter till självbestämmande och suveränitet, samt också deras rättighet till frihet.⁴⁸ Men denna frihet är fortfarande formulerad av presidenten själv och bygger på västerländska ideal. Utan en problematisering av det frihetsbegrepp som presidenten förmedlar vore denna uppsats i princip meningslös. Under rubriken nedan skall jag gå djupare in på en sådan problematisering, där en jämförelse med Huntingtons civilisations-teori skall behandlas.

⁴⁷ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030329.html> 2008-05-06.

⁴⁸ Se exempelvis <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030410-2.html> 2008-05-12.

2.3 Komparation och jämförelse med övrig forskning

Efter att ha gått igenom de centrala delarna av mitt material om Huntingtons och Bushs syn på identitetskonstruktioner så ska jag nu försöka göra en jämförelse av de två. Jag ska också relatera denna till övrig forskning som rör dels relationerna mellan västvärlden och den muslimska delen av världen, och dels Huntingtons civilisationsteori. De frågor som jag ställde i inledningen berörde vilka eventuella likheter som finns mellan den retorik som Bush förde i samband med Irakkriget och Huntingtons omdiskuterade bok, samt vad de bådas sätt att formulera identiteter, motidentiteter och fiendebilder kan ha betytt för de västerländska och muslimska identiteternas utformande och omformande. Jag har därför valt att dela upp följande kapitel efter frågeställningen, där jag under den första rubriken skall presentera likheter mellan de två, och under den andra behandla konsekvenserna av Huntingtons och Bushs sätt att formulera identiteter och motidentiteter och fiendebilder till västvärlden.

2.3.1 Gemensamma nämnare mellan Huntington och Bush

I samband med attackerna mot World Trade Center så fick *Clash of Civilizations* ett klart uppsving, delvis på grund av den allt vanligare tolkningen av attackerna som ett hot emot demokratiska länder i stort snarare än mot USA i synnerhet. Samtidigt växte också kritiken emot Huntingtons teori. Amin Saikal beskriver en situation där Huntingtons tankemönster om civilisationskrockar fick ökad respons inom Vita Husets organisation efter attackerna mot World Trade Center den elfte september 2001, men finner det nödvändigt att vidta försiktighet med alltför snabba jämförelser. Saikals poäng är att applikationen av Huntingtons teori på attackerna blir problematisk i samma stund som orsakerna till attackerna beskrivs som civilisatoriska snarare än politiska, då ingripanden mot terrorister som exempelvis Bin Ladin dels är klart politiska i sin karaktär och dels härrör från specifika historiska skeenden, snarare än ett resultat av någon mer allmän civilisationsidentitet.⁴⁹

Ett liknande resonemang kan kopplas till sammanhanget för iscensättandet av ”Operation Iraqi Freedom”. Medan det vid en första anblick kan tyckas enkelt att sammankoppla den amerikanska offensiven med Huntingtons teori är det vid närmare granskning flera avgörande argument hos Huntington som faller vid en sådan jämförelse. Synen på västvärlden som en mer eller mindre homogen enhet är i sig inte speciellt kontroversiell. Det uppseendeväckande i Huntingtons teori ligger snarare i hans kraftiga fokusering på religionen som grund för civilisationsidentiteterna, vilken helt utelämnas i mitt material om George Bush. Religionen får ingen central roll i Bushs argumentation. Snarare framhåller presidenten allas

⁴⁹ Saikal, Amin, *Islam and the West*, sid. 8-9.

lika rättigheter till fri religionsutövning, och utelämnar därmed det starka konflikt-perspektivet som Huntington argumenterar för.⁵⁰ Det är också tydligt att president Bush i allra högsta grad betonar politiska och ideologiska faktorer i samband med hans försök att legitimera kriget. Jag har i ovanstående kapitel visat hur president Bush i samband med USA:s krig mot Irak under våren 2003 framställer den irakiska regeringen som ett hot inte bara mot USA, utan mot hela den fria världen. Genom att skapa en diskurs om Irak uppbyggd kring tecknet *frihet* så framställde Bush kriget som en frihetskamp, vilken i förlängningen kunde knyts an till en svart-vit framställning mellan gott och ont. En sådan framställning kan i allra högsta grad kopplas till ideologiska motiv, där diskursens nodalpunkt frihet i sig blir ett ideologiskt begrepp genom att det knyts an till en västerländsk definition av begreppet. Här finns en annan avgörande skillnad mot Huntingtons teori, eftersom han i sin argumentation för civilisationskonflikterna menar att kalla kriget snarast innebar ideologiernas död.⁵¹

Men det är också här, i den svart-vita beskrivningen av konflikter, som den största likheten mellan Huntingtons bok och president Bushs uttalanden finns. Även om de lyfter fram olika orsaker till hur konflikterna uppstått så delar de en fiendebild som är byggd på grova generaliseringar. Framställningen av fiendebilder mot västvärlden har också effekter på identitetskonstruktionerna, vilket leder in till den andra delen av min frågeställning som kommer att behandlas under rubriken nedan.

2.3.2 Identitetskonstruktionerna och dess konsekvenser

Som säkerligen har framgått tydligt vid det här laget så menar Huntington att religionen är den primära grunden för den identitetsskapande processen. Genom synen på religionen som den primära identifikationsfaktorn så skapar han en möjlighet att tillskriva subjekten inom de olika civilisationerna olika kollektiva åsikter. Huntington gör upprepade grova generaliseringar av muslimer som en kollektiv enhet, då han exempelvis skriver att muslimer känner ett behov av att återvända till muslimska idéer, eller att muslimer under kommande decennier kommer att ha en större medvetenhet om vad de har gemensamt och vad som skiljer dem ifrån icke-muslimer.⁵² Sådana generaliseringar är möjliga endast om man delar Huntingtons syn på religionen som den viktigaste identitetsskapande faktorn. Edward Said lyfter i sin artikel *The Clash of Ignorance*, publicerad den 22:a oktober 2001, fram allvarlig kritik mot Huntingtons bok. Said menar att terroristattacker från den elfte september snarare än att tolkas som civilisationskrockar bättre kan jämföras med kristna sekter som Branch Davidians, mest känd för händelserna i Waco, Texas 1993 eller Peoples Times som med grundaren Jim Jones ledde över 900 medlemmar till självmord i Guyana 1978. Han argumenterar

⁵⁰ Se exempelvis <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030428-3.html> 2008-05-16.

⁵¹ Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 100.

⁵² Huntington, Samuel, P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, sid. 116 och 121.

också för att Huntingtons föreställningar om civilisationer och identiteter bygger på något de inte är, nämligen stängda och avgränsade enheter med en egen oberoende existens.⁵³ I linje med Saids argumentation har jag försökt att visa hur den syn på civilisationsidentiteter som Huntington företräder inte är hållbar ur ett diskursteoretiskt perspektiv, eftersom identiteterna betraktas just som objektiva, avgränsade enheter snarare än föränderliga och socialt konstruerade. Jonathan Fox artikel *Two Civilizations and Ethnic Conflict: Islam and the West* är en empirisk kvantitativ undersökning med syftet att testa Huntingtons teori. Medan resultaten som Fox presenterar förvisso pekar på att Huntingtons tes om civilisationskrokar inte stämmer så är det Fox ifrågasättande av Huntingtons indelning av civilisationerna som är mest intressant för min egen undersökning. Fox menar, precis som Said, att Huntingtons grova generaliseringar kring hans sätt att kategorisera världen medför allvarliga brister för hans teori, dels på grund av Huntingtons ensidiga fokus på religion, och dels eftersom Huntington genom sin grova skissering av civilisationernas utformande utelämnar stora minoritetsgrupper som inte ryms in i hans uppdelning av världen i civilisationer.⁵⁴ Huntingtons grova generalisering av den muslimska civilisationen kan också ha effekter på identitetskonstruktionerna. Det är möjligt att den ökade uppmärksamheten kring Huntingtons teori, precis som Edward Said antyder, har lett till en ökad benägenhet att tolka konflikter utifrån religiösa eller civilisatoriska ramar, och därigenom tillskrivit konflikterna ett identitetsperspektiv. Genom att tala om en grupp, i detta fall muslimer, ur ett konfliktperspektiv så skapas också en anges också vad den muslimska identitetens ramar bör innehålla. I Huntingtons fall präglas denna ram av ett starkt konfliktperspektiv.

I föregående kapitel har jag försökt att visa hur George Bush utifrån tecknet frihet skapade en diskurs om Irak som helt byggde på västerländska definitioner av begreppet. Jag har också argumenterat för att den diskurs som Bush skapade trängde undan alternativa tolkningar av tecknet frihet genom att Bush i konstruktionen av Irakdiskursen kopplade samman tecknet med en västerländsk superioritet inom den internationella politiken. Amin Saikal framför en liknande kritik mot Bushadministrationen i sin bok *Islam and the West*. Saikal skriver att USA och dess allierade i sitt agerande mot den muslimska delen av världen bör förespråka behovet av ett ömsesidigt samarbete snarare än att utgå ifrån en västerländsk superioritet. Han menar också att ju mer den muslimska världen pressas till att formars efter västerländska seder och intressen, desto större är risken att skapa motstånd och misstro mot väst.⁵⁵ Genom en sådan situation påverkas också både de västerländska och muslimska identiteterna. Bush säger i ett tal i samband med att de direkta krigsaktionerna i Irak har upphört följande:

Any person, organization, or government that supports, protects, or harbors terrorists is complicit in the murder of the innocent, and equally guilty of terrorist crimes. Any

⁵³ Said, Edward, "The Clash of Ignorance", *The Nation*, vol. 273, nr. 12, sid. 12.

⁵⁴ Fox, Jonathan, "Two Civilizations and Ethnic Conflict: Islam and the West", *Journal of Peace Research*, vol. 38, nr. 4, sid. 461-462.

⁵⁵ Saikal, Amin, *Islam and the West*, sid. 131.

outlaw regime that has ties to terrorist groups and seeks or possesses weapons of mass destruction is a grave danger to the civilized world -- and will be confronted. And anyone in the world, including the Arab world, who works and sacrifices for freedom has a loyal friend in the United States of America.⁵⁶

Tecknet *terror* kan ses som en flytande signifikant som vid upprepade tillfällen används i förbindelse med frihetsbegreppet, där det används som en motidentitet till den fria, västerländska världen. I och med Irakdiskursens hegemoniska ställning kan en sådan ekvivalenskedja bidra till att misstron mot irakier eller muslimer, som inom Irakdiskursen utgör fienden, ökar. På så vis får presidentens fiendebild direkta konsekvenser både för den västerländska identiteten, uppbyggd kring frihetsbegreppet, och för den muslimska identiteten, uppbyggd kring tecknet terror, trots att presidenten inte explicit pekar ut den muslimska delen av världen som terrorister. Därmed går han också rakt emot de riktlinjer som Saikal menar är nödvändiga för att uppnå en relation med den muslimska delen av världen som präglas av samverkan snarare än konflikt.

⁵⁶ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> 2008-05-21

3 Sammanfattning

Jag har i min uppsats visat hur Huntington framhäver religionens centrala roll för skapandet av identiteter. Jag har också visat hur George Bushs uttalanden i samband med krigsutbrottet skapar en diskurs uppbyggd kring nodalpunkten frihet, samt hur detta frihetsbegrepp är starkt kopplat till den västerländska dominansen av världspolitiken. Uppsatsen har också varit ett försök att visa vilken genomslagskraft Huntingtons teori om konflikter mellan civilisationer har haft, trots den breda kritik som boken har fått utstå.

Det finns en genomsam nämnare mellan Huntingtons bok och de uttalanden av president Bush som utgör mitt material, vilken utgörs av deras grova generaliseringar vid framställningen av fiendebilder. Samtidigt är skillnaderna mellan de två uppenbara. Huntingtons mest centrala resonemang om religionen som bas för den västerländska identiteten existerar inte hos president Bush, som snarare lyfter fram begreppet frihet som en nodalpunkt för den västerländska identiteten. Det finns alltså flera avgörande motsägelser mellan Huntingtons teori och Bushs diskursiva framställning av den amerikanska utrikespolitiken i samband med "Operation Iraqi Freedom". Grunderna för kriget kan starkt ifrågasättas, inte minst på ett statsrättsligt plan. Jag har också med mina övriga teoretiska perspektiv försökt att visa att det finns en mer nyanserad syn på hur relationerna mellan väst och den muslimska delen av världen kan utformas än den som Huntington och Bush representerar.

Uppsatsens titel knyter an till de övergripande resultat som jag har presenterat i min undersökning. Jag har försökt visa hur Bush genom sin diskursiva framställning av kriget har knutit frihetsbegreppet till den västerländska dominansen av världspolitiken, där friheten återspeglar en västerländsk liberal frihet. Jag menar att detta inte innebär något nytt på den internationella arenan, utan att Irak-kriget snarast kan ses som ett upprätthållande av den västerländska dominansen än ett återskapande av en ny världsordning.

4 Referenser

- Bergström, Göran och Boréus, Kristina 2005. *Textens mening och makt*, Lund: Studentlitteratur.
- Fukuyama, Francis, 1992. *The End of History and the Last Man*, London: Penguin Books Ltd.
- Fox, Jonathan, 2001. "Two Civilizations and Ethnic Conflict: Islam and the West", *Journal of Peace Research*, vol. 38, nr 4, sid. 459-472. <http://jpr.sagepub.com/cgi/reprint/38/4/459> 2008-05-21.
- Huntington, Samuel, 1993. "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, vol 72, nr 3, sid. 22-50. <http://www.foreignaffairs.org/19930601faessay5188/samuel-p-huntington/the-clash-of-civilizations.html> 2008-05-21.
- Huntington, Samuel, 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. London: Simon & Schuster.
- Said, Edward, 2001. "The Clash of Ignorance", *The Nation*, vol. 273, nr 12, sid. 11-14. <http://www.thenation.com/doc/20011022/said/single> 2008-05-21.
- Saikal, Amin, 2003. *Islam and the West – Conflict or Cooperation?*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Weber, Cynthia, 2005. *International Relations Theory – A critical introduction*, New York: Routledge.
- Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska resurser från www.whitehouse.gov:

- <http://www.whitehouse.gov/infocus/iraq/archive.htm> 2008-05-21
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030206-17.html> 2008-05-05
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030308-1.html> 2008-05-12
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html> 2008-05-05
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030322.html> 2008-05-05
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/03/20030329.html> 2008-05-06
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030410-2.html> 2008-05-12
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030416-9.html> 2008-05-06
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/04/20030428-3.html> 2008-05-16
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> 2008-05-21
- <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/05/20030503.html> 2008-05-06